

Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów z ADHD w polskim systemie oświatowym

Organization of psychological and pedagogic aid for pupils with ADHD in Polish educational system

Ośrodek Rozwoju Edukacji, Pracownia Wychowania i Profilaktyki

Correspondence to: ul. Polna 46 A, 00-644 Warszawa, e-mail: anna.borkowska@ore.edu.pl

Source of financing: Department own sources

Streszczenie

Uczniowie z ADHD to dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, którym często sprawia trudność sprostanie wymogom szkolnym, co wynika ze specyfiki ich funkcjonowania. Wyrównywanie szans edukacyjnych tej grupy uczniów stanowi cel pomocy psychologiczno-pedagogicznej świadczonej w przedszkolu, szkole i placówce systemu oświaty. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna powinna być świadczona jak najbliżej ucznia, tj. w szkole, do której uczęszcza uczeń, lub specjalistycznej placówce oświatowej, a za jej organizację odpowiada dyrektor szkoły lub placówki. Uczeń z ADHD może uzyskać pomoc na terenie szkoły w postaci zindywidualizowanej pracy na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych oraz pracy korekcyjnej podczas dodatkowych zajęć specjalistycznych bądź na terenie poradni psychologiczno-pedagogicznej w ramach zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych i terapeutycznych. Nauczyciele zobowiązani są do dostosowania treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych ucznia z ADHD na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Uczeń, u którego wraz z ADHD zdiagnozowano współwystępowanie zaburzeń zachowania lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym, może otrzymać orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Szkoła zobowiązana jest do opracowania dla niego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego zawierającego działania o charakterze resocjalizacyjnym lub socjoterapeutycznym. W przypadku dzieci z ADHD, u których stwierdzono nasilenie objawów zespołu hiperkinetycznego w stopniu uniemożliwiającym lub znacznie utrudniającym uczęszczanie do szkoły, możliwa jest realizacja obowiązku szkolnego w nauczaniu indywidualnym na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania.

Słowa kluczowe: prawo oświatowe, specjalne potrzeby edukacyjne, wymagania edukacyjne, pomoc psychologiczno-pedagogiczna, opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej, kształcenie specjalne, indywidualne nauczanie

Summary

Pupils with ADHD are children of special educational needs who often find it difficult to meet the school requirements, which results from the specificity of their functioning. Equalizing of educational chances for this group of pupils constitutes the objective of psychological and pedagogic aid provided in kindergartens, schools and specialistic educational facilities. The psychological and pedagogic aid should be provided as close to the pupil as possible, i.e. at the school which the pupil attends or specialistic educational facility, and its organization rests with the director of such school or facility. A pupil with ADHD may receive help at school in the form of individualized work at obligatory educational classes and remedial work during additional specialistic classes or in a psychological and pedagogic dispensary within corrective and compensatory as well as speech or other therapy classes. Teachers are obliged to adjust the contents, methods and organization of teaching to psychophysical capabilities of the pupil with ADHD according to the opinion issued at the psychological and pedagogic dispensary. A pupil diagnosed apart from ADHD also with concomitant behavioural disorders or risk of social maladjustment may obtain a certificate showing that she/he needs special education. In such cases the school has to work out an individual educational-therapeutic programme containing remedial measures of resocialization or sociotherapeutic nature. In case of children with ADHD diagnosed with severe hyperkinetic disorder symptoms which make school attendance impossible or quite difficult, individual education may be administered by virtue of the certificate showing the need for such teaching.

Key words: educational law, special educational needs, educational requirements, psychological and pedagogic aid, opinions and certificates issued by the psychological and pedagogic dispensary, special education, individual teaching

WPROWADZENIE

Zgodnie z regulacjami ustawy o systemie oświaty każde dziecko realizujące obowiązek szkolny w ramach systemu oświaty ma prawo do uzyskania wsparcia w rozwoju i pomocy w nauce stosownie do swoich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych.

Szczególnym wyzwaniem dla szkoły są dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, którym sprawia trudność sprostanie wymaganiom edukacyjnym, co wynika ze specyfiki ich funkcjonowania, dzieci wymagające pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wśród których znajdują się także uczniowie z ADHD. Wyrównywanie szans edukacyjnych tej grupy uczniów stanowi cel pomocy psychologiczno-pedagogicznej świadczonej w przedszkolu, szkole i placówce systemu oświaty. Każda z tych placówek zobowiązana jest do udzielania dzieciom i młodzieży pomocy w zakresie dotyczącym rozpoznanych potrzeb, a miarą funkcjonalności systemu edukacji jest stopień, w jakim szkoła jest w stanie udzielić efektywnej pomocy każdemu uczniowi, który taką pomoc powinien otrzymać.

Definiowane w ten sposób założenia systemu pomocy dzieciom doświadczającym różnego typu trudności znajdują swoje odzwierciedlenie w przepisach polskiego prawa oświatowego. Podstawowym dokumentem regulującym jego funkcjonowanie jest **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty**, a także rozporządzenia Ministra Edukacji szczegółowo określające sposób organizowania nauki i pomocy dziecku z trudnościami.

W wymienionej wyżej ustawie w artykule 1. czytamy m.in.:

„System oświaty zapewnia w szczególności:

- 1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
- 4) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- 5) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami”.

System pomocy dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest w naszym kraju oparty na działaniach specjalistów zatrudnionych w szkołach oraz w poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Na terenie szkoły pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor. Zgodnie z art. 7., pkt. 2. Ustawy „Karta Nauczyciela” dyrektor szkoły odpowiedzialny jest w szczególności za dydaktyczny i wychowawczy poziom szkoły oraz zapewnienie w miarę możliwości odpowiednich warunków organizacyjnych do realizacji zadań dydaktycznych i opiekuńczo-wychowawczych⁽¹⁾. Obowiązkiem dyrektora jest także zapewnienie bezpieczeństwa uczniom i nauczycielom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę. Pomoc psychologiczno-pedagogiczną w szkole realizują szkolni specjaliści (psycholog, pedagog, logopeda, doradca zawodowy) oraz nauczyciele⁽²⁾.

Formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc

i wsparcie, określa statut szkoły⁽³⁾. Dokument ten powinien także wskazywać sposób organizacji współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc dzieciom i młodzieży.

MIEJSCE UCZNIĄ Z ADHD W SYSTEMIE POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Dzieci z ADHD należą do grupy uczniów, którzy w szczególności wymagają zapewnienia w procesie uczenia specjalnych warunków odpowiadających zarówno ich indywidualnym możliwościom, jak i potrzebom.

W obecnym stanie prawnym uczniowie z ADHD w polskim systemie oświatowym otrzymują opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych, nie otrzymują natomiast orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, które obligatoryjnie wskazywałyby na konieczność stosowania specjalnej organizacji nauki, warunków i metod pracy oraz innych przywilejów, z których korzystają mogą uczniowie posiadający orzeczenia tego rodzaju. Wynika to z faktu, iż dzieci z rozpoznaniem ADHD nie są zaliczane do grupy uczniów niepełnosprawnych lub niedostosowanych społecznie, a tylko takie dzieci w świetle obowiązujących przepisów mogą być kwalifikowane do kształcenia specjalnego. Należy przy tym zaznaczyć, iż funkcjonujące w systemie oświaty pojęcie „uczeń niepełnosprawny lub niedostosowany społecznie” nie jest nigdzie precyzyjnie określone. Wydając orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zespoły orzekające opierają się na treści rozporządzenia z 2005 roku w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach⁽⁴⁾. Zgodnie z rozporządzeniem do tej grupy należą dzieci: niesłyszące, słabo słyszące, niewidome lub słabo widzące, z niepełnosprawnością ruchową, z upośledzeniem w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, z chorobami przewlekłymi, z zaburzeniami psychicznymi, niedostosowane społecznie, zagrożone niedostosowaniem społecznym, zagrożone uzależnieniem i z zaburzeniami zachowania. W znowelizowanym rozporządzeniu MEN, które ma obowiązywać od września 2011 roku, utrzymano podobny katalog uczniów niepełnosprawnych, dla których organizuje się kształcenie specjalne. Nie wymienia się w nim jednak dzieci z chorobami przewlekłymi oraz z zaburzeniami psychicznymi, natomiast dzieci z zaburzeniami zachowania i zagrożonych uzależnieniem zaliczono do grupy uczniów niedostosowanych społecznie bądź zagrożonych niedostosowaniem społecznym.

Tak więc mimo iż dzieci z ADHD zalicza się do uczniów o tzw. specjalnych potrzebach edukacyjnych, nie oznacza to automatycznego przyznania im prawa do posiadania wspomnianego wyżej orzeczenia. Pod pojęciem bowiem „uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” trzeba rozumieć zarówno dzieci, które posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jak i te, które mają trudności w realizacji standardów wymagań

programowych, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania poznawczo-percepcyjnego (niższe niż przeciętne możliwości intelektualne, a także dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia), zdrowotnego (dzieci przewlekle chore) oraz ograniczeń środowiskowych (dzieci emigrantów, dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo)⁽⁵⁾. Cytowany dokument, przygotowany przez ministerstwo edukacji, w grupie tych uczniów umieszcza także dzieci z ADHD oraz dzieci wybitnie zdolne.

Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego uczeń z ADHD może otrzymać jedynie w przypadku stwierdzenia u niego współwystępujących zaburzeń zachowania. Szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w dalszej części artykułu.

POMOC PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNA DLA DZIECKA Z ADHD NA TERENIE SZKOŁY

Publiczne szkoły zobowiązane są do organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej zarówno uczniom, jak i ich rodzicom⁽²⁾. Pomoc ta polega między innymi na rozpoznawaniu potencjalnych możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwianiu ich zaspokojenia, rozpoznawaniu przyczyn trudności w nauce i niepowodzeń szkolnych, wspieraniu nauczycieli i rodziców w działaniach wyrównujących szanse edukacyjne ucznia, a także w rozwiązywaniu problemów wychowawczych. Za organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiada dyrektor szkoły. Korzystanie z niej jest dobrowolne i nieodpłatne.

W zależności od rozpoznanych potrzeb uczeń może korzystać z różnorodnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie szkoły. Mogą to być m.in.: zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia specjalistyczne (korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne lub terapeutyczne), nauka w klasach terapeutycznych, porady i konsultacje. Objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną na terenie szkoły może nastąpić na wniosek rodzica, nauczyciela, szkolnego specjalisty (pedagoga, psychologa szkolnego, logopedy) lub poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jedynie skierowanie ucznia do klasy terapeutycznej, w świetle przepisów oświatowych, wymaga opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Na udział dziecka we wszystkich wymienionych wyżej zajęciach wymagana jest zgoda rodziców lub opiekunów prawnych.

Specjalistyczna pomoc psychologiczna na terenie szkoły nie jest konieczna w każdym przypadku dziecka z rozpoznaniem ADHD. Wielu uczniów z łagodnym nasileniem objawów całkiem dobrze radzi sobie w odpowiednio przystosowanych warunkach w zwykłej klasie. Jednak duża część dzieci z ADHD to uczniowie, którzy z powodu objawów bardzo często mają trudności w sprośtaniu wymaganiom wynikającym z programu nauczania, jak również z przestrzeganiem zasad współżycia społecznego i szkolnej dyscypliny. Przepisy oświatowe gwarantują takim uczniom prawo od uzyskania adekwatnej pomocy ze strony szkoły. Uczeń z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej może korzystać z każdej wymienionej wyżej formy pomocy w zależności od potrzeb i stwierdzonych zaburzeń towarzyszących ADHD.

I tak na przykład uczniowie, którzy mają problemy z opanowaniem materiału nauczania, mogą brać udział w zajęciach wy-

równawczych prowadzonych w szkole. W grupie tych uczniów często znajdują się dzieci z ADHD, które z powodu skłonności do rozpraszania uwagi, impulsywności i trudności ze skupieniem się słabo radzą sobie podczas codziennej pracy w licznej klasie i mają problemy z przyswojeniem wymaganego materiału dydaktycznego. Udział w zajęciach, w czasie których dzieci uczą się w małych grupach, a nauczyciel może bardziej zindywidualizować pracę z uczniem, daje realną szansę na opanowanie przez dziecko wymaganych umiejętności i wyrównanie zaległości.

U wielu dzieci z ADHD stwierdza się dysleksję rozwojową. Uczeń, u którego zdiagnozowano takie zaburzenie, może i powinien zostać zakwalifikowany do udziału w specjalistycznych zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych. Podczas tych zajęć nauczyciel realizuje właściwy dla ucznia indywidualny program mający na celu usprawnianie rozwoju funkcji poznawczych i ruchowych, które biorą udział w czytaniu i pisaniu. Uczniowie z rozpoznaniem tego rodzaju specyficznych trudności w uczeniu się otrzymują opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej stanowiącą nie tylko podstawę do dostosowania wymagań edukacyjnych, ale także uprawniającą do przystąpienia do sprawdzianu na koniec szkoły podstawowej, egzaminu gimnazjalnego oraz maturalnego na specjalnych warunkach (np. wydłużenie czasu egzaminu, pisanie w oddzielnej sali, korzystanie z komputera, odczytywanie zadań przez nauczyciela itp.).

Z kolei zajęcia socjoterapeutyczne przeznaczone są dla uczniów, u których stwierdzono zaburzenia zachowania lub zaburzenia emocjonalne. Zadaniem socjoterapii jest wspomaganie dzieci i młodzieży w rozwoju i funkcjonowaniu społecznym poprzez stworzenie im doświadczeń korygujących zaburzenia (np. brak poczucia własnej wartości), uczenie nowych umiejętności psychologicznych (np. podejmowania decyzji, radzenia sobie w sytuacjach trudnych). Pomoc w postaci zajęć socjoterapeutycznych mogą uzyskać dzieci z ADHD, u których jako wtórne skutki obserwuje się zaburzenia zachowania bądź zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczną dzieciom mogą udzielać także poradnie psychologiczno-pedagogiczne, które organizują na swoim terenie zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne i inne o charakterze terapeutycznym.

OPINIA PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ DLA DZIECKA Z ADHD

Jak wspomniano wcześniej, zgodnie z obowiązującymi przepisami polskiego prawa oświatowego uczniowie z diagnozą ADHD otrzymują opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Poradnia przeprowadza badanie diagnostyczne i wydaje opinię na pisemny wniosek rodziców lub opiekunów prawnych dziecka. Oznacza to, iż nawet jeśli dziecko zostało skierowane na badanie przez szkołę, przedszkole, placówkę służby zdrowia lub inną instytucję, w każdej z tych sytuacji do przeprowadzenia postępowania diagnostycznego wymagana jest zgoda rodziców.

Zgłaszając dziecko do poradni, rodzice mogą dołączyć do wniosku opinię wychowawcy klasy lub wyniki innych badań psychologicznych czy pedagogicznych. Jeśli w celu wydania opinii

niezbędne jest przeprowadzenie badań medycznych, rodzice powinni przedstawić odpowiednie zaświadczenie lekarskie (w przypadku dziecka z ADHD na przykład od lekarza psychiatry).

Opinia poradni zawiera stanowisko poradni w zgłoszonej sprawie oraz jego szczegółowe uzasadnienie. Powinna obejmować zarówno diagnozę trudności, jak i opis mocnych stron funkcjonowania dziecka. W opinii znajdują się także wskazania, jaką pomoc dziecko powinno otrzymać, jak należy z nim pracować i postępować.

Opinię o wynikach badań otrzymują rodzice dziecka oraz za ich zgodą instytucje kierujące (szkoła, przedszkole, lekarz itp.). Bardzo często rodzice po badaniu sami przekazują opinię wychowawcy klasy, do której uczęszcza dziecko. Jest to dobra praktyka, stwarza bowiem okazję do osobistego kontaktu z nauczycielem, omówienia sposobu postępowania z dzieckiem i opracowania modelu współpracy pomiędzy szkołą i domem. Decyzję o realizacji zaleceń poradni podejmuje dyrektor placówki lub, w niektórych przypadkach, rada pedagogiczna.

W przypadku dzieci z ADHD poradnie wydają głównie opinie dotyczące dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom. Opinie poradni zawierają diagnozę trudności i wskazują właściwe formy pomocy dziecku, podają konkretne zalecenia dla nauczyciela, jak powinien pracować z dzieckiem na lekcji.

Nauczyciel jest zobowiązany, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, dostosować wymagania edukacyjne do możliwości ucznia⁽⁶⁾. Nie oznacza to jednak „obniżenia wymagań”, czyli zmniejszenia zakresu materiału dydaktycznego, który uczeń zgodnie z obowiązującą podstawą programową powinien opanować. W zależności od rodzaju dysfunkcji dostosowanie wymagań edukacyjnych może dotyczyć form i metod nauczania, tempa pracy, treści przekazywanych uczniowi, specjalnych form odpytywania i sprawdzania poziomu wiedzy i umiejętności.

Wspomniana opinia jest także podstawą do uwzględnienia przez szkołę wpływu stwierdzonych zaburzeń na zachowanie ucznia przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej z zachowania⁽⁷⁾. Jest to regulacja szczególnie ważna w przypadku dzieci z ADHD, które z powodu objawów bardzo często mają trudności z przestrzeganiem zasad współżycia społecznego i szkolnej dyscypliny. Nieuwzględnienie wpływu tych czynników przy wystawianiu oceny z zachowania równałoby się karaniu dziecka za objawy, na których występowanie nie ma wpływu.

ORZECZENIE O POTRZEBIE KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO

W polskim systemie prawnym samo rozpoznanie u ucznia ADHD nie stanowi podstawy do wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, nakładającego na szkołę obowiązek wprowadzenia specjalnej organizacji nauki i metod pracy z uczniem. Jednak w pewnych sytuacjach, na przykład gdy wraz z ADHD współwystępują zaburzenia zachowania lub

zagrożenie niedostosowaniem społecznym, rodzice dziecka mogą ubiegać się o wydanie orzeczenia tego rodzaju. Dopiero postawienie takiej podwójnej diagnozy umożliwia tym dzieciom korzystanie ze specjalnych form i metod pracy oraz innych przywilejów na terenie szkoły.

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz niedostosowanej społecznie wydają działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (w tym w poradniach specjalistycznych) zespoły orzekające. W ich skład wchodzi: dyrektor poradni (przewodniczący), psycholog, pedagog oraz lekarz.

Orzeczenie wydaje się na piśmie wniosek rodzica (lub opiekuna prawnego), a w przypadku uczniów pełnoletnich – na ich wniosek. Do wniosku rodzice powinni dołączyć odpowiednią dokumentację uzasadniającą wniosek, a więc posiadane opinie i zaświadczenia, wyniki badań psychologicznych, pedagogicznych i lekarskich. Zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia dziecka powinno zawierać: rozpoznanie choroby podstawowej oraz chorób współwystępujących, opis przebiegu choroby i dotychczasowego leczenia, a także rokowania. Jeżeli rodzice nie posiadają niezbędnej dokumentacji w postaci opinii i badań psychologicznych lub pedagogicznych, poradnia zobowiązana jest do przeprowadzenia takich badań.

Rodzice mogą mieć wpływ na zalecenia zawarte w orzeczeniu poprzez przywilej udziału w posiedzeniu zespołu orzekającego. Przewodniczący zespołu orzekającego ma obowiązek powiadomić rodzica (wnioskodawcę) o terminie posiedzenia zespołu. Rodzicom przysługuje także prawo wniesienia odwołania do kuratora oświaty w ciągu 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia, jeśli nie zgadzają się z jego treścią.

Orzeczenie w formie pisemnej otrzymuje wnioskodawca, czyli rodzic lub opiekun prawny dziecka. Orzeczenie zawiera szczegółową diagnozę lekarską, psychologiczną, pedagogiczną oraz logopedyczną (jeśli istnieje taka potrzeba), wnioski z przeprowadzonych badań, zalecenia i uzasadnienie. W orzeczeniu określa się najkorzystniejsze dla dziecka formy, w których kształcenie to ma być realizowane. W przypadku ucznia z zaburzeniami zachowania może to być: szkoła ogólnodostępna, szkoła integracyjna bądź klasa integracyjna w szkole ogólnodostępnej, a także szkoła specjalna zorganizowana w młodzieżowym ośrodku socjoterapii. Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się na okres roku szkolnego, etapu edukacyjnego albo okresu kształcenia w danej szkole.

Orzeczenie ma dla szkoły i organu prowadzącego wartość obligatoryjną. Organ prowadzący (starosta, jednostka samorządu terytorialnego) jest zobowiązany do realizacji zaleceń sformułowanych w orzeczeniu (np. do zapewnienia dziecku odpowiedniej formy kształcenia specjalnego czy indywidualnego nauczania). Aby tak się stało, rodzice muszą złożyć wraz z orzeczeniem wniosek o jego realizację.

Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego stanowi podstawę do dostosowania metod i form pracy dydaktycznej oraz wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do możliwości ucznia⁽⁸⁾. Nauczyciele prowadzący zajęcia z uczniem posiadającym orzeczenie zobowiązani są do opracowania dla niego indywidualnego programu edukacyjno-terapeu-

tycznego na podstawie oceny poziomu funkcjonowania dziecka i zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznej zawartych w orzeczeniu. Zobowiązani są także do stosowania zindywidualizowanych form i metod pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniem. Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego pozwala ponadto na dostosowanie warunków i form sprawdzianów pod koniec klasy szóstej i gimnazjum oraz egzaminu maturalnego do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych dziecka. Zalecenia zawarte w orzeczeniu w przypadku ucznia z zaburzeniami zachowania lub zagrożonego niedostosowaniem społecznym powinny być uwzględniane przy wystawianiu oceny z zachowania.

ORZECZENIE O POTRZEBIE INDYWIDUALNEGO NAUCZANIA

W przypadku dzieci z ADHD, u których stwierdzono nasilenie objawów zespołu hiperkinetycznego w stopniu uniemożliwiającym lub znacznie utrudniającym uczęszczanie do szkoły, możliwa jest realizacja obowiązku szkolnego w nauczaniu indywidualnym na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania⁽⁹⁾.

Orzeczenie takie, podobnie jak orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, wydawane jest przez zespół orzekający poradni psychologiczno-pedagogicznej, na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych ucznia, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia dziecka, w którym lekarz określa:

1. rozpoznanie choroby lub innej przyczyny tego, że dziecko wymaga indywidualnego nauczania;
2. stopień, w jakim stan zdrowia dziecka wpływa na możliwość uczęszczania do szkoły (tj. uniemożliwia uczęszczanie czy znacznie utrudnia);
3. zakres, w jakim uczeń może brać udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, organizowanych z grupą rówieśniczą na terenie szkoły lub indywidualnie w odrębnym pomieszczeniu w szkole;
4. okres (nie krótszy jednak niż 30 dni), w jakim indywidualne nauczanie powinno być realizowane.

Na ogół nauczanie indywidualne powinno być realizowane w domu. Jednak, jak wynika z rozporządzenia, ze wskazań lekarza może także odbywać się z włączeniem do szkoły lub wręcz na terenie szkoły.

Decyzję w sprawie nauczania indywidualnego wydaje dyrektor szkoły na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz wniosku rodziców. Decyzja wydawana jest w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę. Orzeczenie wydaje się na czas określony wskazany w zaświadczeniu lekarskim o stanie zdrowia dziecka, nie krótszy jednak niż 30 dni. Wymiar godzin nauczania indywidualnego dla danego etapu edukacyjnego określa rozporządzenie MEN w sprawie organizacji indywidualnego nauczania⁽¹⁰⁾.

Kierując uczniów z ADHD do nauczania indywidualnego, należy jednak pamiętać, iż takie postępowanie jest tylko rozwiązaniem doraźnym i powinno być stosowane jedynie w wyjątkowych przypadkach i w możliwie najkrótszym okresie. O ile bowiem rozwiązuje ono problemy szkoły borykającej się z uczniem, którego

trudności zaburzają tok nauczania w klasie, o tyle nie rozwiązuje rzeczywistych problemów dziecka. Z jednej strony indywidualny tryb pracy z nauczycielem umożliwia dziecku opanowanie w większym stopniu materiału dydaktycznego i osiągnięcie postępów w nauce. Z drugiej jednak strony sytuacja wykluczenia ucznia z grupy rówieśniczej i pozbawienia go możliwości uczestniczenia w życiu społeczności szkolnej utrwala istniejący stan rzeczy i pogłębia jeszcze trudności związane z adaptacją społeczną oraz przygotowaniem do prawidłowego funkcjonowania społecznego w przyszłości.

ZMIANY W SYSTEMIE POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Zgodnie z zapisami Ustawy o systemie oświaty uczeń z ADHD, podobnie jak pozostała grupa dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych, powinien otrzymać właściwą pomoc stosownie do zdiagnozowanych potrzeb. Dotychczasowa praktyka pokazywała jednak, iż proces pomocy w systemie edukacji często kończy się na stwierdzeniu dysfunkcji i nieprecyzyjnych zaleceniach do realizacji – nauczycielom i terapeutom trudno było z nich skorzystać, a rodzic nie był w stanie ich wyegzekwować. Obowiązujące dotąd rozwiązania organizacyjno-prawne w tym zakresie w niedostatecznym stopniu pozwalały na optymalizację kształcenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w wielu wypadkach ograniczając elastyczność działań szkoły czy wręcz uniemożliwiając indywidualizację nauczania, na przykład przez sztywne zasady organizacji placówki. Nakładające się na to słaba znajomość potrzeb i możliwości dzieci o określonych zaburzeniach (w tym wypadku o specyfice funkcjonowania dzieci z ADHD) oraz niskie umiejętności indywidualizacji nauczania i wychowania dodatkowo utrudniały udzielanie przez nauczycieli efektywnego wsparcia uczniowi na terenie szkoły. Stworzenie warunków, w których możliwe byłoby realizowanie skutecznego modelu pomocy uczniom z trudnościami, wymaga spójnych zmian w systemie edukacji, opieki i wsparcia dzieci i młodzieży. Konieczne jest także zintegrowanie działań instytucji świadczących pomoc dziecku i jego rodzinie w ramach różnych resortów (oświaty, służby zdrowia, opieki społecznej i in.), tak by możliwa była realizacja kompleksowego, spójnego i konsekwentnego planu oddziaływań edukacyjnych i/lub terapeutycznych na rzecz dziecka.

Z początkiem roku szkolnego 2010/2011 Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadza systemowe zmiany w zakresie kształcenia specjalnego oraz organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które mają na celu: „optymalizację oferty edukacyjnej oraz świadczenia pomocy uczniom, rodzicom i nauczycielom”⁽¹¹⁾. Projekt MEN zakłada świadczenie pomocy psychologiczno-pedagogicznej jak najbliższej uczniowi, tj. w przedszkole, szkole lub placówce oświatowej. Wprowadzane rozwiązania mają zapewnić uczniowi większe niż dotychczas wsparcie i zindywidualizowaną pomoc na każdym etapie edukacyjnym. Realizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie szkoły wpisano w zadania zespołów ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych, które mają powstać w każdej szkole. W skład

takiego zespołu wchodzi nauczyciele oraz szkolni specjaliści (np. pedagog, psycholog) prowadzący zajęcia z uczniem. Zespoły mają współpracować z rodzicami ucznia oraz poradnią psychologiczno-pedagogiczną i przedstawicielem organu prowadzącego szkołę. Zadaniem zespołu jest rozpoznanie m.in. przyczyn niepowodzeń szkolnych ucznia, specyficznych trudności w uczeniu się, ale też jego zdolności i możliwości oraz określanie form i sposobów udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zespół ma też za zadanie opracowywanie i wdrażanie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych dla uczniów niepełnosprawnych oraz indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych (zawierających działania o charakterze resocjalizacyjnym lub socjoterapeutycznym) dla uczniów niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, a także planów działań wspierających dla uczniów posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej (a więc też dla ucznia z ADHD) oraz dla uczniów, którzy wprawdzie nie posiadają opinii, ale u których zespół rozpoznał niepowodzenia szkolne lub stwierdził ryzyko wystąpienia dysleksji. Przynajmniej raz w ciągu roku zespół ma też dokonywać oceny efektywności podjętych przez szkołę działań i postępów dziecka.

Dla każdego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi posiadającego opinię poradni lub rozpoznanie ustalone przez zespół, a więc też dla dziecka z ADHD, zakładana będzie przez zespół i prowadzona w szkole Karta Indywidualnych Potrzeb Ucznia, w której znajdują się informacje o dziecku zawierające specjalistyczną diagnozę (w tym medyczną) lub rozpoznanie dokonane przez zespół, obszary, w których uczeń potrzebuje pomocy, jego mocne strony, które należy rozwijać, zalecane formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz rodzaj i formy udzielonego wsparcia. Tak przygotowana dokumentacja ma w zamierzeniu stanowić źródło wszystkich zgromadzonych o uczniu informacji i zapewnić ciągłość udzielanej pomocy na kolejnych etapach edukacyjnych. W przypadku zmiany szkoły Karta jest za zgodą rodziców przekazywana do nowej placówki w ślad za uczniem, co pozwoli na natychmiastowe wdrożenie działań pomocowych będących kontynuacją wsparcia udzielanego w poprzedniej placówce.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne jak dotychczas prowadzi będą specjalistyczną, pogłębioną diagnozę uczniów w sytuacji, gdy wsparcie udzielone przez zespół w przedszkolu lub szkole okaże się niewystarczające.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna na nowych zasadach będzie organizowana i udzielana w przedszkolach, gimnazjach, podstawowych szkołach specjalnych od roku szkolnego 2011/2012, a w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych od roku 2012/2013⁽¹²⁾. Do tego czasu stosowane będą regulacje określone w dotychczas obowiązującym rozporządzeniu z 2003 roku.

Lektura nowych rozporządzeń MEN wskazuje, iż przygotowywane regulacje prawne nie przyniosą istotnych zmian w zakresie opinii i orzeczeń w przypadku dziecka z ADHD, które będą wydawane na dotychczas obowiązujących zasadach.

Wprowadzenie zapowiadanych przez ministerstwo rozwiązań pociąga za sobą konieczność zmian w obszarach dotyczących nie tylko organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, ale również zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie, a także warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów.

Resort edukacji zapowiada, iż większość nowych rozporządzeń powinna zostać ogłoszona z początkiem roku szkolnego 2010/2011 i ma stopniowo wchodzić w życie począwszy od roku 2011/2012.

PIŚMIENNICTWO:

BIBLIOGRAPHY:

1. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela.
2. Rozporządzenie MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. nr 11, poz. 114).
3. Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. nr 61, poz. 624).
4. Rozporządzenie MENiS z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. nr 19, poz. 166).
5. Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przewodnik MEN, Warszawa 2010: 8.
6. Rozporządzenie MEN z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. nr 83, poz. 562).
7. Rozporządzenie MEN z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.
8. Rozporządzenie MEN z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. nr 19, poz. 167).
9. Rozporządzenie MEN z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. nr 173, poz. 1072).
10. Rozporządzenie MEN z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. nr 175, poz. 1086).
11. Co warto wiedzieć o kierunkach zmian w edukacji, aby skutecznie realizować projekty z Europejskiego Funduszu Społecznego? Przewodnik MEN, Warszawa 2010.
12. Projekt rozporządzenia MEN z dnia 5 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.